

7. Интернет-обучение: технологии педагогического дизайна / под ред. М.В. Моисеевой. – М. : Камерон, 2004. – 216 с.
8. Капанадзе Л.А. Текст и его реализация [Электронный ресурс] / Л.А. Капанадзе, Е.Н. Ширяев. – Режим доступа: <http://www.rth.ru/vestnik/vestnik-1-2001-1.pdf>.
9. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических процессах / М.В. Кларин. – М. : Арена, 1994. – 221 с.
10. Кондратюк О.М. Організація навчального діалогу молодших школярів у системі розвивального навчання / О.М. Кондратюк // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – Х. : Курсор, 2007. – Вип. 32. – С. 66–74.
11. Курганов С.Ю. Ребенок и взрослый в учебном диалоге / С.Ю. Курганов. – М. : Просвещение, 1989. – 127 с.
12. Лифинцева Т.П. Диалог: современный философский словарь / Т.П. Лифинцева ; под общей ред. В.Е. Кемерова. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 1998. – С. 244–247.
13. Машбиц Е.И. Диалог в обучающей системе / Е.И. Машбиц, В.В. Андриевская, Е.Ю. Комиссарова. – К. : Вища школа. Головное издательство, 1989. – 184 с.
14. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : [підруч. для студентів пед. факультетів] / О.Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
15. Шумакова Н.Б. Условия развития активности субъекта в постановке вопросов / Н.Б. Шумакова // Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации : сб. науч. трудов. – М. : Изд. АПН СССР, 1987. – С. 70–75.

КУРІННА А.Ф.

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІ СЛОВОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ МОВИ

Рівень мовної й комунікативної культури, у тому числі культури психомовного мовлення учнів, на сьогодні залишає бажати кращого. Учні шкіл, та й самі вчителі допускають найчастіше мовні помилки, що свідчить про несформованість комунікативних умінь і навичок, про відсутність культури мислення й низький загальний культурний рівень учнів.

Лексика ж є відкритою, рухливою системою, що відбиває життя суспільства. Слово пов'язане із життям і побутом певного мовленнєвого колективу. У ньому відбивається національна своєрідність мови, своєрідність форми вираження думки.

У наукових джерелах з психології, дидактики, лінгвістики, психолінгвістики, лінгводидактики представлені різноманітні дослідження, присвячені словниково-семантичній роботі при вивченні лексики (М. Баранов, Л. Велічко, А. Дейкіна, Т. Ладиженська, М. Львов, С. Львова, О. Прудникова, Н. Шанський та ін.); теорії з'ясування психологічних засад навчання мови та мовлення (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, М. Жинкін, І. Зимня, Г. Костюк, Н. Миропольська, С. Рубінштейн та ін.); розробка наукових засад мовного компонента в (освітньому) навчально-виховному процесі загальноосвітньої підготовки учнів (О. Беляєв, М. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Давидюк, В. Корсаков, Л. Мацько, Г. Михайлівська, Н. Пашківська, М. Пентилюк, В. Статівка та ін.); визначення значущості словникової роботи в контексті змістовного навантаження основних розділів шкільного курсу російської мови (М. Баранов, В. Добромислов, Г. Іваницька, Н. Іполітова, В. Капінос,

М. Розумовська, Б. Панов та ін.); оволодіння основами різних видів мовленнєвої діяльності (В. Беломорець, Є. Бикова, А. Богуш, М. Вашуленко, Є. Голобородько, В. Іваненко, А. Капська, К. Крутій, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, Г. Михайловська, М. Пентилюк, Г. Сагач, Г.Т. Шелехова та ін.); духовне становлення особистості учня як складової його мовленнєвого розвитку (Р. Аванесов, В. Белінський, М. Бунаков, Ф. Буслаєв, В. Водовозов, Я. Грот, О. Потебня, І. Срезневський, К. Ушинський, Ф. Фортунатов та ін.).

Необхідність удосконалення підходу, що склався, до вивчення лексичних понять продиктована міжпредметною тенденцією переходу від знанняцентричної школи до культуроспіввідносної, а в мовній освіті – розвитком компетентісного, текстоцентричного й словоцентричного підходів у викладанні дисципліни “російська мова” – посиленням комунікативної спрямованості курсу.

Таким чином, низький рівень володіння елементарними знаннями щодо лексичних і лексикологічних понять, функціональних можливостей мовних (лексичних) засобів; відсутність культури мислення, мовлення, поведінки, спілкування, так звана “інфляція слова, думки та душі”; перегляд шкільної мовної освіти з урахуванням сучасного державного замовлення – формування комунікативної особистості учня, спроможної до адекватної поведінки у сфері вербальної комунікації; потреба в появі функціонально грамотних носіїв мови; зміна основної стратегії лінгвістичного навчання – навчання мови як поліфункціонального явища: засобу спілкування, пізнання, висвітлення дійсності, інтелектуального і духовного розвитку особистості; реалізація функціонально-стилістичного аспекту навчання мови як пріоритетного, що вивчає мову в її суспільному використанні, стилістичну систему та її мовленнєвий потенціал; використання положень загального мовознавства як науки про природну людську мову в усіх її вимірах: будову, функції і розвиток, зв’язок мовознавства з філософією, історією, логікою, соціологією, етнолінгвістикою, герменевтикою, психолінгвістикою, семіотикою, інформатикою, прикладною лінгвістикою; відсутність психофізичних, психофізіологічних, нейропсихологічних основ навчання мови в шкільному курсі; необхідність удосконалення навчання мови засобами зваженого ставлення до слова як тенденційного переходу від знанняцентричної школи до культуроспроможної на підставі компетентісного, комунікативного, текстоцентричного, словоцентричного підходів у викладанні шкільної дисципліни “Російська мова”; вивчення проблеми засвоєння лексичних одиниць саме учнями 5–9-х класів як важливої для формування мовних, мовленнєвих, комунікативних умінь та навичок школярів; від того, якою мірою учні оволодіють навичками продуктивної роботи зі словом, залежить подальше засвоєння всіх тем курсу в старших класах як на рівні базового змісту, так і на рівні профільноорієнтованого навчання; необхідність вивчення лексичних явищ з точки зору словоцентричної діяльності й водночас недостатня розробленість у теоретичному та практичному аспектах зазначеної проблеми в шкільному навчанні зумовлюють актуальність

обраної проблеми дослідження “Методика навчання російської мови в основній школі на засадах словоцентричного підходу” та підготовку до педагогічного експерименту в межах дослідження вчителів-практиків, які працюють у 5–9-х класах загальноосвітніх шкіл Запорізького регіону.

Мета статті – визначити шляхи підготовки вчителів-словесників щодо реалізації словоцентричного підходу в теорії та практиці навчання мови в межах роботи обласної творчої групи.

Таким чином, актуальність обраної теми обласної творчої групи вчителів російської мови “Реалізація словоцентричного підходу в теорії та практиці шкільної мовної освіти” (1-й рік), учителів-експериментаторів педагогічного експерименту дослідження “Методика навчання російської мови в основній школі на засадах словоцентричного підходу” зумовлена: інтересом, що посилюється останнім часом, до проблем цілісної гуманітарної освіти; недостатньою розробленістю питань щодо організації інтеграційної словоцентричної роботи; відсутністю досліджень стосовно інструментарію розвитку лексичних умінь і навичок під час вивчення лексики російської мови.

Очікувані результати:

- практичне знайомство з проблемою; вивчення міри її новизни; визначення предмета, завдань, вироблення робочої гіпотези; вибір бази дослідження;
- апробація розроблених моделей формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентності особистості.

Мета: створення умов для оновлення змісту шкільної мовної освіти та впровадження в практику загальноосвітніх навчальних закладів словоцентричного підходу щодо формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентності особистості.

Завдання:

- розкрити зміст і специфіку словоцентричного підходу в теорії та практиці шкільної мовної освіти;
- ознайомити членів творчої групи з основами лексеоцентризму;
- з’ясувати сутність словоцентричного підходу під час навчання російської мови;
- уточнити методичні вимоги щодо формування лексико-семантичного потенціалу особистості.

Відповідно до зазначених завдань було обрано такі методи дослідження: *теоретичні* – моделювання, вивчення й аналіз літератури з педагогіки, психології, методики викладання російської мови, наукових досліджень, пов’язаних з проведеними дослідженнями (для виконання поставлених завдань дослідження та розкриття педагогічних умов формування словоцентричного підходу до навчання російської мови); методи лінгвістичного аналізу: метод дефініційного аналізу (для виділення одиниць аналізу та їх поділу на лексико-граматичні розряди); метод компонентного аналізу (для виділення ідентифікуючих предикатів та конкретизаторів у значенні аналізованої семами); зіставний метод (для порівняння “словни-

кових” значень); аналіз нормативних документів, які регламентують процес формування словоцентричного підходу до навчання російської мови; аналіз і синтез позитивного педагогічного досвіду навчання мови, моделювання мовленнєво-мисленнєвих ситуацій у проєктованому педагогічному процесі словоцентричного навчання мови; педагогічний аналіз письмової документації низки шкіл Запорізької області, Комунального закладу “Запорізька обласна академія післядипломної педагогічної освіти” Запорізької обласної ради, матеріалів інспектування, в складанні яких автор брав безпосередню участь, у тому числі й аналіз творчих робіт учнів.

Засідання I

Тема: Концептуальні засади словоцентричного підходу до навчання російської мови в основній школі.

1. Анкетування. Аналіз. Побудова схеми “Логіка викладення змісту засідань”.
2. Концептуальні засади словоцентричного підходу до навчання російської мови в основній школі (аналітичний добір матеріалу).
3. Проблема реалізації словоцентричного підходу в теорії та практиці навчання мови (аналіз тестування).

Засідання II

Тема: Словоцентричний підхід при вивченні фонетики і графіки.

1. Словоцентричний підхід при вивченні фонетики і графіки.
2. Апробація розроблених спеціальних творчих завдань, вправ, мовленнєвих ситуацій, які стимулюють словоцентричну роботу при вивченні фонетики і графіки.
3. Аналіз анкетування вчителів та тестування школярів щодо проблеми творчої групи (рівень фонетики та графіки).

Засідання III

Тема: Характеристика системи вправ щодо реалізації лексико-орфографічного розвитку учнів при вивченні словотворення та морфології.

1. Словотворча система роботи при вивченні словотворення.
2. Словотворча система роботи при вивченні морфології.
3. Апробація розроблених спеціальних творчих завдань, вправ, створення мовленнєвих ситуацій, які стимулюють словоцентричну роботу при вивченні словотворення та морфології.
4. Аналіз анкетування вчителів та тестування школярів щодо проблеми ТГ (рівень словотворення та морфології).

Засідання IV

Тема: Мовленнєвотворче осмислення слова в організації комунікативно орієнтованої роботи над текстом (синтаксис).

1. Словоцентричний підхід при вивченні синтаксису.
2. Апробація розроблених спеціальних творчих завдань, вправ, створення мовленнєвих ситуацій, які стимулюють словоцентричну роботу при вивченні синтаксису.
3. Аналіз анкетування вчителів та тестування школярів щодо проблеми творчої групи (рівень словотворення та морфології).

Для визначення значущості словоцентричної роботи на уроках російської мови в основній школі було розроблено анкету для учнів та їх батьків.

Анкета “СЛОВО О СЛОВАХ”

1. Определите лексическое значение слова “слово”.
2. Запишите Ваши любимые слова (3–4 слова).
3. Приведите примеры слов, которые Вам не нравятся (3–4 слова).
4. С кем или с чем ассоциируются Ваши любимые слова (ассоциация к одному из слов)?
5. С кем или с чем ассоциируются Ваши нелюбимые слова (ассоциация к одному из слов)?
6. Когда Вы затрудняетесь в выборе слов, как часто это бывает?
7. Можно ли словами восторгаться, если “да”, как часто Вы это делаете и при каких жизненных обстоятельствах?
8. Приведите примеры красивых, на Ваш взгляд, слов (2–3 слова).
9. Приведите примеры слов благодарности, как часто Вы их говорите и кому они чаще всего адресованы?
10. Сколько приблизительно слов в Вашем активном лексиконе?
11. Каким образом Вы пополняете свой лексикон?
12. Помните ли Вы слова, которыми Вас наказывали в детстве? Какие чувства они у Вас вызывали?
13. Есть ли слова, на Ваш взгляд, которые следовало бы полностью исключить из употребления носителей языка? Объедините эти слова одним словом, запишите его.
14. Где чаще всего Вы слышите эти слова (на улице, дома, в школе, с экрана телевизора, в транспорте и т. д.)?
15. Каким образом можно изъять упомянутые слова из употребления носителей языка?

Таким чином, робота обласної творчої групи “Реалізація словоцентричного підходу в теорії та практиці шкільної мовної освіти” в складі: Андрусевич Н.В. (ЗОШ №75 Заводського РВО); Безкібальної Н.В. (НВК № 88 Комунарського РВО); Бокша Л.О. (ЗОШ № 54 Заводського РВО); Вершина Л.Г. (колегіуму № 2 Жовтневого РВО); Грийової Н.Г. (РВ ЗНВК № 20 Орджонікідзевського РВО); Домбрової Т.І. (багатопрофільного ліцею № 99 м. Запоріжжя Хортицького РВО); Кузнецової Л.В. (ЗОШ № 3 м. Бердянська); Малахової О.М. (багатопрофільного ліцею № 99 м. Запоріжжя Хортицького РВО); Медуниця Г.М. (гімназія № 71 Орджонікідзевського РВО); Морозко Л.В. (багатопрофільного ліцею № 99 м. Запоріжжя Хортицького РВО); Настич Т.В. (Запорізька гімназія № 11 Жовтневого РВО); Ринденко Н.В. (ЗОШ № 5 м. Мелітополя) дійшла певних **висновків**: якщо слово у свідомості комунікативної особистості представлено по-різному, то й методи роботи з різними групами слів повинні розрізнятися. Під час добору методів словоцентричного навчання творча група віддала перевагу таким, як:

– *традиційні* – *за рівнем активності учнів* (Є.Я. Галант): пасивні – розповідь, лекція, пояснення, екскурсія, демонстрація, спостереження; активні – лабораторний метод, практичний метод, робота з книгою;

– за джерелом одержання знань (М.М. Верзилін, Є.І. Петровський, Д.О. Лордкипанідзе): словесні – пояснення, бесіда, диспут, дискусія, полеміка; наочні – наочні посібники, схеми, таблиці, малюнки, моделі, ТЗН, кіно- та відеофільми; практичні – вправи, досліди, написання творів, складення таблиць;

– за характером пізнавальної діяльності (І.Я. Лернер, М.Н. Скаткін): пояснювально-ілюстративні (інформативно-рецептивні); репродуктивні; проблемного характеру; частково-пошукові (евристичні);

– дослідницькі *нетрадиційні* – інтерактивного спрямування (А.О. Гін): інформаційні, пізнавальні, регулятивні, ділові та рольові тощо.

Реалізація словоцентричного підходу в теорії та практиці шкільної мовної освіти повинна додержуватися певних принципів:

– культурологічного – ознайомлення учнів з текстами-зразками про культуру народу мови, що вивчається, засвоєння мистецтвознавчої лексики;

– використання текстів у всьому різноманітті жанрів і стилів з характерною для них лексикою;

– переходу від легкого до важкого – навчання розпочинається з науково-популярного тексту, в якому реалізується найчастіше пряме, вільне значення слова, потім використовується публіцистичний текст, де допускається переосмислення слова, і, нарешті, художній твір, у якому значення слова може набувати різноманітних семантичних відтінків;

– урахування рідної мови – послідовне включення в практику викладання текстів, що відбивають національний колорит.

Висновки. Слово як мовна одиниця потребує відповідного своєї природі визначення, яке б відмежувало його від найближчих нижчих і вищих в ієрархи мовних одиниць, тобто від морфеми й речення, а в потоці мовлення уможливило б аргументоване відмежування його від сусіднього слова та підкреслювало би центральне місце слова в системі мови, зумовлене тим, що всі останні одиниці мови (фонеми, морфеми, речення, словосполучення) тією чи іншою мірою сприймаються на фоні слова та пов'язані системними відношеннями з останнім [1]. Статус фонеми як одиниці мови визначається її роллю в смисловій і формальній диференціації слів, морфеми як мінімальної значущої одиниці мови – конструюванням слова, а речення як найвищої в ієрархи значущої одиниці мови – словами в ролі його складників.

Література

1. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець – К., 1988. – С. 14–19.

КУТИК О.М.

КОНТРОЛЬНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі якість освіти стає основоположним моментом розвитку суспільства, що безпосередньо стосується й системи післядипло-